

VEIVIRŽĖNAI

PARENGĖ JURGA ŽEMAITYTĖ

Ne taip dar seniai, kalbėdami apie Žemaitiją, iš inercijos jai priskirdavome ne tik visą Klaipėdos rajoną, bet ir miestą, Neringą. Tikriausia todėl, kad Klaipėda nuo seno, dar pokario metų, žemaičių „apsėsta“, o Klaipėdos rajono dalis ir dabar, teisės aktais patvirtinus Lietuvos etnografinių regionų ribas, Žemaitijai priskiriama. Endriejavo, Dauparų Kvietiniai, Judrėnai, Veiviržėnai, Vėžaičiai – tai vis žemaičių krašto žemės. Vienas iš gražiausių, seniausiai savo istoriją skaičiuojančių – abipus Veiviržo upelio (Minijos kairiojo intako) išsistatęs Veiviržėnų miestelis (to paties pavadinimo seniūnijos ir seniūnaitijos centras). Čia 16 gatvių, keliai iš Veiviržėnų link Endriejavo, Priekulės, Švėkšnos, Vėžaičių suka.

Istoriniuose šaltiniuose Veiviržėnų vardas pradėtas minėti XIII amžiuje. 1792 m. jiems suteiktos Magdeburgo teisės. Didieji įvykiai, kaip ir dera tokiuose krašto miesteliuose, nuo seno sukrovosi turgaus aikštėje, kurios teritorijoje dabar įrengtas skveras. Miestelyje gyvenantys žmonės sako, kad senųjų Veiviržėnų, tų, kurie tarpukaryje buvę, čia beveik nelikę – jie supleskėjo per 1937 m. gaisrą. XIX a. pab. – XX a. pr. čia primena tik išlikusios kelios etnografinės sodybos, iš kurių bene vertingiausia O. Padagienės etnoarchitektūrinė sodyba. Tuo tarpu anuo metu čia vos ne viso miesto būta: be katalikų bažnyčios, dar stovėjo ir sinagoga, veikė valsčiaus savivaldybė, 4 skyrių pradžios valdiška mokykla (nuo 1932 m. – penkių skyrių), žydų privati mokykla (1930 m. prijungta prie valdiškos), knygynas, parapijos biblioteka, skaitykla, sveikatos ir veterinarijos punktai, policijos nuovada.

Buvo čia dvi lėtpjūvės, keletas amatininkų dirbtuvių, malūnų, garinė pieninė (pastatyta 1929 m.). Parduotuvių net keliolika veikė. Buvo ir kooperatyvas, gaisrininkų komanda. Daug vietos gyventojų vienijo Blaiybės draugijos skyrius, pavasarininkų kuopa, šaulių organizacija.

Šiandien didžiausia šio radialinio plano miestelio puošmena – jo pakraštyje stovinti 1769 m. pastatyta Šv. apaštalo Evangelisto Mato bažnyčia. Šalia jos – akmenų mūro var-

pinė. Bažnyčia, parapijų kapinių koplyčia ir vartai – valstybės saugomas paminklų kompleksas. Kaip paminklai saugomos, prižiūrimos Veiviržėnų miestelio stačiatikių senosios kapinės bei miestelio ketvirtosios senosios kapinės, Veiviržėnų (Vilkių) piliakalnis su gyvenvietė, prie namo Jaunimo g. 8 esantis koplytstulpis su skulptūromis (XX a. pr. sukūrė K. Piaulokas), gyvenvietės centre stovintis rekonstruotas 1932 m. Kosto Rameikos sukurtas „Laisvės paminklas“ bei J. Verbausko „Tremtinių paminklas“. Yra miestelyje ir Lurdas, 1990 m. Vytauto Majoro pastatytas paminklinis ansamblis partizaninio ir rezistencinio judėjimo dalyvių palaidojimo vietoje. Dailės paminklų esama bažnyčioje ir koplyčioje. Prie vertingų archeologinio paveldo objektų priskiriami Veiviržėnų seniūnijoje esantys Skomantų, Vyskupiškių, Veiviržėnų (Vilkių) bei Mockaičių piliakalniai. Iš mitologinio paveldo objektų labiausiai garsus Eidukų mitologinis akmuo su įspaustais ženklais, pėdomis (prie kelio, šalia Veiviržėnų naujųjų kapinių). Gyvenvietėje veikia gimnazija, biblioteka, ambulatorija, vaistinė, paštas, prekybos centras, kavinė, baras. Yra policijos įgaliotinio būstinė. Veikia kelios medžio apdirbimo įmonės. Turtingas gimnazijos istorijos muziejus. Minias žmonių Veiviržėnuose sutraukia čia kasmet liepos mėnesio pabaigoje vykstantys Šv. Marijos Magdalenos atleidai.

KITOS SVARBIOS VEIVIRŽĖNŲ ISTORIJS DATOS IR ĮVYKIAI

Veiviržėnų apylinkėse archeologų aptiktas seniausias radinys (žalvarinė apyrankė) yra datuojamas VIII-IX amžiumi, o šiose vietose surastos monetos, papuošalai mus pasiekė iš XVII amžiaus antrosios pusės.

XV a. istoriniuose šaltiniuose pradedamas minėti Veiviržėnų dvaras.

1511 m. istoriniuose šaltiniuose paminėtas Veiviržėnų kaimas.

1565 m. Veiviržėnų kaime gyveno 20 šeimų. Jie turėjo 14 valakų (299 ha) žemės.

1565 m. Veiviržėnai buvo Rietavo valsčiaus Veiviržėnų seniūnijos centras.

1639 m. senųjų Šv. Jurgio kapinių teri-

Veiviržėnų herbas.
Dailininkas R. Miknevičius

torijoje pastatyta pirmoji fasadu į rytus atsuksa Veiviržėnų bažnyčia, turėjusi baroko stiliaus bruožų. Ji tuo metu buvo Rietavo parapijos filija. Tikėtina, kad koplyčios tipo bažnyčia Veiviržėnuose galėjo stovėti jau XVI a. – XVII a. pr., tačiau tai paliudijančių dokumentų nėra išlikę.

1639 m. pastatytos bažnyčios įkūrimą fundavo Lenkijos karalius ir LDK kunigaikštis Vladislovas IV Vaza, bažnyčios statyba rūpinosi Rietavo seniūnas Aleksandras Masalskis ir jo žmona Apolonija Jasienskytė. Prie bažnyčios, kaip tai buvo įprasta šiame krašte, laidodavo parapijiečius. 1639 m. bažnyčiai paskirta pyliava, bet ji nebuvo vykdoma. 1641 m. bažnyčiai dovanotas žemės sklypas. 1693 m. bažnyčia buvo atstatyta.

1641 m. rašytiniuose šaltiniuose Veiviržėnai paminėti kaip miestelis. 1661 m. jame buvo aštuonios sodybos, 1725 m. – keturios gatvės ir 14 sodybų, 1737 m. – 28 sodybos (dūmai), iš kurių viena priklausė žydams, 1784 m. – 62 sodybos, iš kurių 23 priklausė žydams.

1697 m. sausio 7 d. rašytiniuose šaltiniuose (Veiviržėnų bažnyčios inventoriuje) pirmą kartą užsimenama apie Veiviržėnų mokyklą – tai buvo prie bažnyčios veikusi parapijinė mokykla, kurios vedėju dirbo giedotojas ir vargonininkas Mykolas Saudargas. Ši mokykla iki XVIII a. pab. pastovių patalpų neturėjo.

1754 m. Veiviržėnams suteikta teisė rengti savaitinį turgų, o 1767 m. – dar ir keturis prekymečius (muges).

1767 m. miestelyje pradėta statyti antroji katalikų bažnyčia, kuri buvo 16 sieksnių ilgio ir 9,3 pločio. Jai sklypą senųjų kapinių teritorijoje skyrė Rietavo seniūnijos ir dvaro valdytojas Pranciškus Ksaveras Oginskis. Bažnyčia pastatyta už parapijiečių aukas ir diecezijos skirtas lėšas. Naująją bažnyčią Žemaičių vyskupas sufraganas Mykolas Chominskis konsekrovo 1775 m. birželio 11 dieną. Jai bu-

vo suteiktas Šv. apaštalo evangelisto Mato titulas. Naują bažnyčia buvo daug erdvesnė. 1795 m. liepos 23 d. Žemaičių vyskupas Steponas Giedraitis įsteigė Veiviržėnų parapiją ir reformavo bažnyčiai skirtų žemių administravimą.

1784 m. Veiviržėnuose veikė žydų sinagoga ir prieglauda.

1792 m. Veiviržėnai gavo Magdeburgo teises ir herbą, kuris vėliau buvo panaikintas.

1800 m. prie bažnyčios pastatyta špitolė.

1802 m. nuolat veikiančios mokyklos Veiviržėnuose nebuvo. Mokytiis katekizmo, skaityti, rašyti čia apie 20 vaikų susirinkdavo tik žiemos laikotarpiu.

1804–1861 m. Veiviržėnuose veikė parapiinė mokykla. 1828 m. vaikus čia mokė zakristijonas Kajetonas Radavičius, 1831 m. – zakristijonas Juozapas Vaitkevičius.

1833 m. Veiviržėnuose buvo 582 gyventojai, 1897 m. – 571.

1859–1866 m. parapijos klebonu dirbant kun. Justinui Fedoravičiui, bažnyčios šventoriaus vakariniame pakraštyje, apie 18 m nuo bažnyčios, pastatyta akmenų mūro, kvadratinė, vientiso tūrio, dvitarpinė varpinė.

XIX 6 deš. pab. – 7 deš. pr. senosiose miestelio Šv. Jurgio kapinėse nelikus vietos, nesant galimybių šias kapines išplėsti, carinei valdžiai uždraudus laidoti žmones naujosios bažnyčios šventoriuje, buvo atidarytos naujos miestelio kapinės – joms vieta parinkta apie kilometrą nuo miestelio centro, prie kelio į Švėkšną. Kadangi carinė valdžia planavo senosiose Šv. Jurgio kapinėse buvusią koplyčią pritaikyti stačiatikių cerkvei, miestelio katalikai, siekdami ją ir toliau naudoti savo poreikiams, koplyčią perkėlė į naujas kapines.

1861–1919 m. Veiviržėnai buvo Veiviržėnų valsčiaus centras. 1861 m. čia pradėjo veikti valsčiaus valdyba.

1869 m. atidaryta rusiška valdinė pradžios mokykla, kurioje buvo įrengtas ir butas mokytojui. Ji veikė mediniame pastate dabartinės Mokyklos gatvėje.

1869 m. duris atvėrė vaistinė.

1876 m. atidarytas valdinės mokyklos bendrabutis.

1882 m. atstatyta Veiviržėnų katalikų bažnyčia.

1887 m. klebonas kun. Boleslovas Tamulevičius pasirūpino, kad bažnyčios šventorius būtų aptvertas nauja skaldytų akmenų tvora su trejais varteliais (vienis – rytinėje pusėje, antrasis – vakarinėje, o tretis – prie bažnyčios galo). Priešais bažnyčios didžiulias duris buvo pastatyti degtų plytų centriniai vartai, virš kurių iškilo trys cementiniai kryžiai.

1897 m. pradėjo veikti valdiška degtinės parduotuvė.

1848 m. Veiviržėnuose ir jų apylinkėse siautė choleros epidemija.

XX a. pr. Veiviržėnuose būta ir nedidelio viešbučio.

1902 m. klebonui kun. Boleslovui Tamulevičiui vadovaujant miestelio kapinės aptvertos skaldytų akmenų tvora, pastatyti gražūs 5,3 m aukščio vartai (meistras – palangiškis akmenaskaldys Ignacas Petrauskas). Neogotikos ir liaudiškos architektūros stiliaus vartai yra sumūryti iš 10 pilkos spalvos stambiagrūdžio granito tašytų plokščių.

1909 m. įsteigtas paštas. 1910 m. veiklą pradėjo Blaiivybės draugijos Veiviržėnų skyrius.

1910 m. įkurta vartotojų bendrovė.

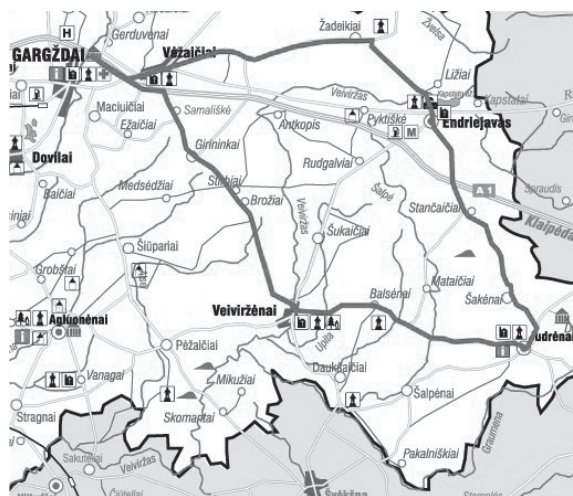
1911 m. įkurta skolinamoji-taupomoji kasa.

1912 m. iškilo naujas medinis pradžios mokyklos pastatas.

1913 m. pastatyti parapijos namai su sale, arbatine, parduotuve ir knygynėliu.

Pirmojo pasaulinio karo metais daugelio valdiškų įstaigų buvo nutraukusios veiklą.

1914–1915 m. neveikė karo metais nuniokota miestelio mokykla.

Veiviržėnai žemėlapyje

1915 m. ji buvo remontuojama ir 1916 m. vėl pradėjo veikti. Tuo metu buvo įvestas privalomas pradinis mokymas.

1923 m. Veiviržėnuose buvo 934 gyventojai, 1939 m. – 1 200.

1919–1947 m. Veiviržėnai buvo Kretingos apskrities Veiviržėnų valsčiaus centras, 1947–1950 m. – Klaipėdos apskrities Veiviržėnų valsčiaus centras, 1950–1959 m. – Priekulės rajono Veiviržėnų valsčiaus centras, 1959–1995 m. – Klaipėdos rajono Veiviržėnų valsčiaus centras, nuo 1995 m. – Klaipėdos rajono savivaldybės Veiviržėnų seniūnijos centras.

1930 m. audra nugriovė Veiviržėnų katalikų bažnyčios bokštėlį, kurį parapijiečiai greitai atstatė.

1937 m. sudegė miestelio varpinė.

1941 m. iš Lietuvos ištremtas darbininkas Antanas Abramavičius, mokytojai Pranas Serafinas, Vaclovas Baipšys su šeima.

Antrojo pasaulinio karo pradžioje buvo subombarduota sinagoga ir keletas sodybų, sušaudyti ar išvežti miestelio žydai.

Pokario metais Veiviržėnuose ir jų apylinkėse iš gimtųjų vietų buvo tremiami nekalti žmonės, vyko rezistencinis judėjimas.

1946 m. pabaigoje suimtas, vėliau 10 m. lagerio nuteistas Veiviržėnų vikaras, buvęs Telsių kunigų seminarijos profesorius dr. Kazimieras Olšauskas, kuris mirė lageriuose.

1947 m. birželio 8 d. trumpam Veiviržėnus buvo užėmę partizanai.

1945–1950 m. miestelyje veikė progimnazija, 1950–1952 m. – septynmetė mokykla, nuo 1952–1953 mokslo metų – vidurinė mokykla. 1965 m. ji perkelta į naują pastatą. 1948–1954 m. mokyklai vadovavo A. Vaškevičius, 1954–1956 m. – B. Stončius, 1956–1964 m. – P. Butrimas, 1964–2001 m. – S. Muižė, nuo 2001 m. mokyklos direktoriumi dirba S. Rameika.

2005 m. Veiviržėnų vidurinė mokykla tapo gimnazija. Joje yra turtinga, beveik 20 tūkst. knygų turinti biblioteka, skaitykla. 2010 m. gimnazijoje dirbo 39 mokytojai, buvo 440 mokinių, veikė 16 neformaliojo ugdymo būrelių.

Sovietmečiu Veiviržėnai buvo „Veiviržo“ kolūkio centrinė gyvenvietė ir apylinkės centras.

1948 m. miestelyje duris atvėrė nauja vaistinė.

1949 m. pradėjo veikti 25 lovų ligoninė.

1957 m. duris atvėrė kultūros namai.

(Nukelta į 56 p.)

(Atkelta iš 55 p.)

1959 m. Veiviržėnuose buvo 670 gyventojų, 1970 m. – 707, 1979 m. – 1 013.

1957 m. gruodžio 3 d. Veiviržėnų vidurinėje mokykloje atidarytas kraštotyros muziejus (įkūrė mokytojas istorikas Antanas Tyla ir mokyklos direktorius Petras Butrimas). Vėliau šiam muziejui vadovavo istorikė Stanislava Kreišmontaitė-Daugėlienė, Rūta Lukauskaitė-Kriškionaitienė, Ona Tamošauskienė. 1995 m. muziejumi rūpin-tis pradėjo mokytoja lituanistė Irena Urbonienė. Dabar čia yra su-kaupta apie 4 tūkstančiai eksponatų.

1977 m. Veiviržėnai ir netoli jų esantys Balsėnai pripažinti geriausiai tvarkoma Lietuvos gyvenvietė. 1978 m. Veiviržėnai apdovanoti TSRS liaudies ūkio pasiekimų parodos pirmojo laipsnio diplomu.

1983 m. Veiviržėnuose buvo 1 055 gyventojai, 1987 m. – 1 039, 2001 m. – 964.

Nuo 1989 m. Veiviržėnuose veikia Gargždų muzikos mokyklos filialas, kuriame kasmet mokosi apie 60 vaikų.

1992 m. liepos 20 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos dekretu patvirtintas Veiviržėnų miestelio herbas (dailininkas (R. Miknevičius).

Plaćią veiklą yra išvystęs Veiviržėnų kultūros centras. Kasmet miestelyje šv. Magdalenos atleidų metu vyksta vasaros šventė „Prie Veiviržo“. Kultūros namuose 2005 m. suburtas vokalinis ansamblis „Viržis“, vokalinis ansamblis „Upyta“, 2007 m. – jaunimo vokalinis-instrumentinis ansamblis „Via“. Nuo 2009 m. kultūros centre dirba dvi teatro trupės (jaunimo ir suaugusiųjų).

2004 m. Veiviržėnų miestelyje gimė 11 naujagimių, mirė 13 gyventojų, 2005 m., atitinkamai, – 5 ir 20.

Dabar Veiviržėnų seniūniją, kuriai priskirta 188,09 m² teritorija, sudaro 49 kaimai (Aisėnai, Balsėnai, Bareikos, Bilvietis, Daukšaičiai, Daugėlai, Dudinėliai, Dvylliai, Eidukai, Jonikaičiai, Jucaičiai, Juodupis, Kaustekliai, Kelvėtai, Kiduliai, Kurmiai, Legučiai, Liepaičiai, Luišės, Melagiai, Meiskiai, Mikužiai, Mockaičiai, Padagai, Pakalniškiai, Pakapis, Pašlūžniai, Petraičiai, Pežaičiai, Skomantai, Šalpėnai, Pozingiai, Raukai, Rumbikiai, Rusinai, Sausiai, Šakiškiai, Šermukšniai, Siuraičiai, Šukaičiai, Tarvydai, Trepkalnis, Upitėnai, Vainiai, Vainotiškė, Valučiai, Vilčiai, Vyskupiškiai, Vištiškiai) ir Veiviržėnų miestelis. Seniūnija ribojasi su Agluonėnų, Dovylių, Vėžaičių, Endriejavo, Judrėnų ir Švėkšnos seniūnijomis.

Veiviržėnų seniūnijoje gyvena beveik 4 tūkstančiai gyventojų, iš jų daugiau negu tūkstantis – Veiviržėnų miestelyje. Seniūnijoje veikia Veiviržėnų gimnazija, Pašlūžnio pagrindinė mokykla Veiviržėnų vaikų darželis, keturios bibliotekos, Veiviržėnų kultūros centras ir Šal-

pėnų kultūros namai, Veiviržėnų ambulatorija, keturi medicinos punk-tai, paštas, gaisrinė. Per Veiviržėnų seniūnijos teritoriją teka Veiviržo upė ir jos intakai Upyta bei Šalpė. Seniūnijos teritoriją taip pat vagoja ir Šlūžmės, Purlės, Judrės bei keletas kitų upelių.

IŠKILIAUSI VEIVIRŽĖNŲ KRAŠTO ŽMONĖS

Veiviržėnų žemė išaugino daug iškilių, Lietuvai nusipelnusių ir ją garsinančių žmonių. Tarp jų yra:

Kazimieras Antanavičius (1937–1998) – visuomenės ir valstybės veikėjas, ekonomistas, Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataras; Gasparas Felicijonas Cirtautas (1841–1913), profesorius, vyskupas; Gediminas Girdvainis (1944), aktorius; Vytautas Grykšas (1959), neurochirurgas; Raimondas Leopoldas Idzelis (1944), gamtos mokslų daktaras; Kęstutis Jokšas (1959), fizinių mokslų daktaras; Regina Jonušytė (1934 m.) – žemdirbystės mokslų daktarė; Liudvikas Juraška, japoninių magnolijų auginimo Lietuvoje pra-dinininkas;

Jonas Juozapas Labokas (1856 – 1921), kanauninkas, teologi-jos mokslų magistras;

Petras Lapė (1924), inžinierius architektas;

Edmundas Norvilas (1954), Lietuvos lengvosios atletikos trenė-ris; Deivis Norvilas, dainininkas;

Valdonė Sausaitytė-Karaliūnienė (1957), tautodailininkė; Elena Skaudvilaitė (1935), lituanistė, poetė;

Vaclovas Stončius (1933), kryždirbys; Markas Sūdžius (1979), fizinių mokslų daktaras;

Jurgis Šaulys (1879–1948 m.), valstybės ir visuomenės veikė-jas, publicistas, Vasario 16-osios Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataras;

Teodoras Šimkevičius (1941), technikos mokslų daktaras; Juo-zas Žemguly (1890–1941), chirurgas.

PANAUDOTA LITERATŪRA:

1. „Veiviržėnai“, *Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija*, Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1971, t. 3, p. 705.
2. „Veiviržėnai“, *Lietuviškoji tarybinė enciklopedija*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1984, t. 12, p. 129.
3. „Veiviržėnai“, *Tarybų Lietuvos enciklopedija*, Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1988, t. 4, p. 476.
4. „Veiviržėnai“, *Mūsų Lietuva*, Bostonas: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1968, t. 4, p. 346.
5. Janina Valančiūtė, *Veiviržėnų bažnyčios ir parapijos istorija*, Kaunas: UAB „Judex“, 2006.

Žemaitija. Danutės Mukienės nuotrauka